

POSTANOWIENIE

Dnia 26 października 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Karol Weitz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

SSN Roman Trzaskowski

w sprawie z wniosku A. O.
przy uczestnictwie A.O., M. Ś. oraz Prokuratora Prokuratury Regionalnej w L.
o ubezwłasnowolnienie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 26 października 2021 r.,
skargi kasacyjnej uczestniczki postępowania M. Ś.
od postanowienia Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 18 sierpnia 2020 r., sygn. akt I ACa (...)

**uchyla zaskarżone postanowienie, znosi postępowanie przed
Sądem Apelacyjnym w (...) począwszy od dnia 12 września
2018 r. i przekazuje sprawę temu Sądowi do ponownego
rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 15 marca 2017 r. Sąd Okręgowy w S. ubezwłasnowolnił całkowicie A. O. z d. Ś. urodzoną [...] 1980 r. w S. PESEL (...) córkę R. Ś. i M. Ś., z powodu zaburzeń psychicznych.

W sprawie ustalono, że A. O. w dniu 12 listopada 2013 r. uległa wypadkowi komunikacyjnemu, w wyniku którego doznała licznych obrażeń bliżej opisanych w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia, a po wypadku poddana została

hospitalizacji i leczeniu oraz rehabilitacji w różnych placówkach opieki zdrowotnej na terenie kraju. Od maja 2015 r. A. O. przebywa w domu razem z mężem i dziećmi. Z wnioskiem o jej ubezwłasnowolnienie wystąpił mąż A. O., który wspierany przez swoją siostrę, opiekuje się żoną, która ma oddzielny pokój w domu, zaopatrzony w odpowiednie łóżko i sprzęty do rehabilitacji, poddawana jest stałej rehabilitacji ruchowej i logopedycznej. Podczas wysłuchania uczestniczki postępowania A. O. w miejscu jej pobytu w dniu 6 listopada 2015 r. sędzia delegowany potwierdził, że jest ona osobą leżącą, z czterokończynowym niedowładem, wymagającą stałej opieki i pielęgnacji. Porozumiewanie się z uczestniczką było możliwe za pomocą mrugnięć oczami lub ruchu głowy, starała się ona odpowiadać „tak” lub „nie” na proste pytania. Jest osobą całkowicie niesamodzielną, wymaga stałej opieki i ciągłej rehabilitacji, kontakt z nią jest utrudniony i może odbywać się jedynie pozawerbalnie, jednocześnie konieczne jest podejmowanie decyzji dotyczących jej rehabilitacji, zakupu dla niej i refundacji sprzętu rehabilitacyjnego, a także decyzji leczniczych co do jej osoby, poza tym uczestniczka jest współwłaścicielką gospodarstwa rolnego i ma wspólny majątek z wnioskodawcą, w odniesieniu do którego również konieczne jest podejmowanie decyzji. Wspomniane wysłuchanie uczestniczki potwierdziło fakt, że jest ona osobą przytomną o pewnej orientacji w zakresie swojej osoby i osób jej najbliższych. Nie można jednak stwierdzić, że uczestniczka postępowania mogłaby samodzielnie reprezentować swoją osobę lub swoje prawa bądź zadbać o własne potrzeby. Podczas wysłuchania skinieniem głowy potwierdziła, że zgadza się na to, aby inna osoba podejmowała za nią decyzje. Z opinii biegłych: lekarza psychiatrii oraz psychologa sporządzonej podczas wysłuchania w dniu 12 listopada 2016 r wynika, że A. O. jest osobą całkowicie niesamodzielną i wymaga stałej opieki we wszystkich czynnościach życia codziennego, stan uczestniczki dzięki intensywnej rehabilitacji poprawia się, ale nadal jest zmienny i zależny od dnia. Poważnym problemem w osiąganiu postępów w rehabilitacji są zaburzenia pamięci bezpośrednio. A. O. szybko zapomina, co działo się przed chwilą, w czym uczestniczyła, niekiedy jej możliwości nawiązywania logicznego kontaktu z otoczeniem są wyraźnie obniżone, nie wykonuje nawet dobrze znanych sobie poleceń, nie rozpoznaje bliskich. Biegli wskazali, że uczestniczka jest

zorientowana jedynie w zakresie najprostszych, powtarzalnych sytuacji dnia codziennego, w których stale uczestniczy, zazwyczaj rozumie podstawowe pytania i polecenia, sama jednak nie sygnalizuje żadnych potrzeb, nie rozumie bardziej złożonych sytuacji społecznych, w związku z zespołem otępiennym (inne zaburzenia psychiczne) spowodowanym uszkodzeniem ośrodkowego układu nerwowego. A. O. spełnia kryteria ubezwłasnowolnienia całkowitego, nie posiada zdolności kierowania swoim postępowaniem i prowadzenia swoich spraw, jest całkowicie zależna od innych osób w zakresie wszystkich czynności życia codziennego.

Uznając, że stan psychiczny A. O. sprawia, iż nie jest ona zdolna do pokierowania swoim postępowaniem, Sąd Okręgowy w S. przyjął, iż zachodzą podstawy do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia.

W toku postępowania w pierwszej instancji postanowieniem z dnia 11 kwietnia 2014 r. Sąd Okręgowy w S. na podstawie art. 556 § 1 i 2 k.p.c. zaniechał doręczania pism sądowych dla A. O. i dalszego wzywania jej na rozprawę i na mocy art. 556 § 2 k.p.c. ustanowił dla niej kuratora w celu obrony jej praw w toku postępowania, swój udział w postępowaniu w charakterze uczestniczki zgłosiła M. Ś.- matka A. O. dopuszczona do udziału w sprawie postanowieniem Sądu Okręgowego w S. z dnia 15 maja 2014 r. Następnie na mocy postanowienia Sądu Okręgowego w S. z dnia 14 maja 2014 r. dla A. O. ustanowiono doradcę tymczasowego w osobie wnioskodawcy, czyli A. O., celem jej reprezentacji i ochrony jej osoby i mienia. Postanowieniem z dnia 14 maja 2014 r. Sąd Okręgowy w Siedlcach ubezwłasnowolnił A. O. całkowicie z powodu zaburzeń psychicznych. Uczestniczka M. Ś. wniosła apelację od tego postanowienia. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił tę apelację postanowieniem z dnia 19 listopada 2014 r. W dalszej kolejności uczestniczka M. Ś. wniosła skargę kasacyjną od postanowienia Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 19 listopada 2014 r. Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 19 czerwca 2015 r. uchylił postanowienie z dnia 19 listopada 2014 r. i postanowienie Sądu Okręgowego w S. z dnia 14 maja 2014 r., zniósł postępowanie toczące się w pierwszej instancji od dnia 7 maja 2014 r. do dnia 15 maja 2014 r. i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w S. do ponownego rozpoznania. Sąd Najwyższy przyjął, że w sprawie wystąpiła

nieważność postępowania wynikająca z pozbawienia uczestniczki M. Ś. możliwości obrony swych praw wskutek przeprowadzenia rozprawy w dniu 14 maja 2014 r., bezpośrednio poprzedzającej wydanie postanowienia co do istoty sprawy bez jej udziału. Postanowieniem z dnia 25 listopada 2015 r. wnioskodawca A. O. został ponownie ustanowiony doradcą tymczasowym. Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy w Siedlcach postanowieniem z dnia 25 marca 2017 r. kolejny raz ubezwłasnowolnił całkowicie uczestniczkę A. O.. Natomiast Sąd Apelacyjny w (...) postanowieniem z dnia 21 września 2017 r. oddalił apelację uczestniczki M. Ś. od postanowienia z dnia 25 marca 2017 r., która wniosła skargę kasacyjną od tego postanowienia. Na skutek tej skargi Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 18 kwietnia 2018 r. uchylił postanowienie z dnia 21 września 2017 r. i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...). Ponownie rozpoznając sprawę Sąd Apelacyjny w (...) na rozprawie w dniu 12 września 2018 r. zwolnił kuratora ustanowionego dla uczestniczki A. O. na podstawie art. 556 § 2 k.p.c., a następnie dopuścił dowód z opinii biegłych psychologa i neurologa. Postanowieniem z dnia 18 sierpnia 2018 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację uczestniczki M. Ś. od postanowienia Sądu Okręgowego w S. z dnia 25 marca 2017 r. Uczestniczka M. Ś. wniosła od postanowienia z dnia 18 sierpnia 2018 r. skargę kasacyjną. Zarzuciła naruszenie art. 378 § 1 i art. 379 pkt 5) oraz art. 549 § 1 i 2 k.p.c. i naruszenie innych przepisów postępowania mające istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 233 § 1, art. 278 § 2 art. 382 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i naruszenie art. 520 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz naruszenie prawa materialnego tj. art. 13 § 1 k.c. przez ubezwłasnowolnienie A. O. i uznanie, że jest niezdolna do pokierowania swoim postępowaniem i do prowadzenia swoich spraw, a ubezwłasnowolnienie jest zgodne z jej dobrem. Na tej podstawie wniosła o uchylenie w całości postanowienia Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 18 sierpnia 2020 r. i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez inny sąd równorzędny.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Naruszenie art. 378 § 1 i art. 379 pkt 5) oraz art. 549 § 1 i 2 k.p.c. według skarżącej polegało na tym, że Sąd drugiej instancji błędnie uznał, iż uczestniczka A. O. nie powinna być reprezentowana przez kuratora, a jej pełnomocnikiem w drugiej

instancji może być wnioskodawca, który żądał jej ubezwłasnowolnienia, wbrew jej oświadczeniu, że nie zgadza się na ubezwłasnowolnienie, co skutkowało całkowitym pozbawieniem A. O. możliwości obrony swoich praw przed Sądem drugiej instancji i doprowadziło do nieważności postępowania przed tym Sądem.

W sytuacji, w której sąd wydał na podstawie art. 556 § 1 k.p.c. postanowienie o zaniechaniu doręczania pism sądowych osobie, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie oraz zaniechaniu wzywania tej osoby, ustanowienie dla tej osoby kuratora zgodnie z art. 556 § 2 k.p.c. jest obligatoryjne, chyba że osoba ta ma przedstawiciela ustawowego, który nie jest wnioskodawcą. Przyjmuje się, że konieczność ustanowienia kuratora, o którym mowa odpada w razie powołania doradcy tymczasowego uprawnionego do reprezentowania osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie. Przy tym założeniu w takiej sytuacji zachodzi również podstawa do zwolnienia wcześniej ustanowionego kuratora. Z art. 556 § 2 k.p.c. wywieść jednak należy także wniosek, że ustanowienie doradcy tymczasowego uprawnionego do reprezentowania osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, nie uzasadnia zwolnienia kuratora wcześniej ustanowionego dla tej osoby zgodnie z art. 556 § 2 k.p.c., jeżeli doradcą została osoba będąca wnioskodawcą. Dla niniejszej sprawy ma to takie znaczenie, że wobec dalszego obowiązywania przy ponownym rozpoznawaniu sprawy przez Sąd Apelacyjny w (...) postanowienia sądu Okręgowego w S. z 11 kwietnia 2014 r. o zaniechaniu doręczania pism sądowych A. O. i o zaniechaniu wzywania jej na rozprawę, nadal istniała podstawa do tego, aby w sprawie działał za nią kurator, o którym mowa w art. 556 § 2 k.p.c., Niedopuszczalne było także jego zwolnienie przez Sąd, co nastąpiło na rozprawie w dniu 12 września 2018 r., gdyż doradcą tymczasowym dla A. O. ustanowiony został jej mąż, będący zarazem wnioskodawcą w sprawie. W drugiej kolejności należy podnieść, że chociaż według art. 548 § 3 k.p.c. doradcą tymczasowym należy ustanowić przede wszystkim małżonka, krewnego lub inną osobę bliską, jeżeli nie stoi temu na przeszkodzie wzgląd na dobro osoby, której dotyczy wniosek, to jednak do doradcy odpowiednio stosuje się z mocy art. 549 § 2 k.p.c. w związku z art. 178 § 2 kr.io. przepis art. 159 § 1 i 2 k.r.io. (por. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 13 listopada 2020 r. I Aca 1064/19 (nie publ.) oraz postanowienia Sądu Najwyższego z

dnia 8 maja 2020 r., II CSK 632/19 (nie publ.) i z dnia 21 czerwca 1968 r. I CZ 77/68 OSNCP 1969 nr 3 poz. 56). Oznacza to, że wnioskodawca A. O. jako doradca tymczasowy A. O. podlegał wyłączeniu od jej reprezentowania w postępowaniu o jej ubezwłasnowolnienie. W konsekwencji stwierdzić należy, że uczestniczka A. O. poczynawszy od dnia 12 września 2018 r., nie była należycie reprezentowana przy ponownym rozpoznawaniu sprawy w postępowaniu przed Sądem Apelacyjnym w (...). Uzasadnia to wniosek, że została ona pozbawiona możliwości obrony swych praw w tym postępowaniu i tym samym było ono dotknięte nieważnością od dnia 12 września 2018 r. (art. 379 pkt 5) i 2) k.p.c.). Należało więc uchylić zaskarżone postanowienie, znieść poprzedzające jego wydanie postępowanie poczynawszy od dnia 12 września 2018 r. i w tych granicach przekazać sprawę Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego. Wobec stwierdzenia nieważności postępowania przed Sądem drugiej instancji rozpatrywanie pozostałych zarzutów kasacyjnych było bezprzedmiotowe.

Z tych względów na podstawie 108 § 2 w związku z art. 391 § 1 i z art. 398²¹ oraz art. 398¹⁵ § 1 i art. 386 § 2 w związku z art. 398²³ k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

jw